



PRVI DIO

## 1. STOLJEĆE DJETETA

Napredak koji je u samo nekoliko godina postignut u njezi i odgoju djece bio je iznenadujuće brz što se prije svega treba pripisati osvještavanju, a ne poboljšanju životnih uvjeta. Ne samo da je u posljednjem desetljeću XIX. stoljeća postignut znatan napredak u higijeni djece, nego se i sama osobnost djeteta pokazala u novom svjetlu, zadobivajući veliku važnost.

Ustvari, nemoguće je prodrijeti u bilo koju granu medicine ili filozofije, uključujući i sociologiju, a da se ne uzme u obzir udio koji proizlazi iz poznavanja života djece.

Kao približnu usporedbu važnosti tih spoznaja mogli bismo navesti prosvjetljujući utjecaj embriologije na sveukupne spoznaje u biologiji, uključujući i one vezane uz evoluciju živih bića. No kad govorimo o spoznajama o djetetu, njihov utjecaj na sva pitanja o kojima čovječanstvo razmišlja daleko je veći od ostalih.

Ono što će dati konačan i snažan poticaj ljudskom napretku neće biti tjelesno dijete, nego psihičko (ne djetetova tjelesnost, nego njegova psiha). "Duša djeteta" definirat će ono što bi moglo predstavljati stvarni napredak ljudi i možda, tko to zna, početak nove civilizacije.

Švedska spisateljica i pjesnikinja Ellen Key već je odavno prorekla da će dvadeseto stoljeće biti "stoljeće djeteta".

Onaj tko bi imao strpljenja prelistavati povijesne dokumente, našao bi neobične podudarnosti ideja u prvom kraljevskom govoru koji je održao talijanski kralj Viktor Emanuel III. godine 1900. (baš na prijelazu stoljeća) kad je naslijedio ubijenog kralja. Misleći na novo doba koje je započinjalo tim stoljećem, nazvao ga je "stoljećem djeteta". Vrlo je vjerojatno da su te proročke riječi bile odraz dojmova probuđenih znanošću koja se u posljednjem desetljeću stoljeća bavila napaćenim djetetom, djetetom koje smrtonosne zarazne bolesti napadaju i deset puta češće od odraslog čovjeka, te djetetom žrtvom mučenja u školi.

Nitko nije mogao predvidjeti da dijete skriva u sebi životnu tajnu i da je sposobno skinuti veo s misterija ljudske duše, te nepoznanice koja je odrasloj osobi nužna u rješavanju njezinih individualnih i socijalnih problema. Ova moderna točka gledišta može ute-meljiti novu istraživačku znanost o djetetu, a njezina važnost može utjecati na cjelokupan socijalni život ljudi.

## Psihoanaliza i dijete

Psihoanaliza je otvorila potpuno nepoznato područje istraživanja, omogućivši pronicanje u tajne podsvjetsnog, ali u praksi nije uspjela riješiti niti jedan bitan životni problem. Ipak, moći će nas pripremiti da shvatimo doprinos djetetu.

Može se reći da je psihanaliza nadmašila poimanje svijesti koja se do tada u psihologiji smatrala ne-nadmašivom, kao što su u drevnoj povijesti Heraklovi stupovi za grčke moreplovce predstavljali granicu iza koje je, po praznovjernima, bio kraj svijeta.

Psihanaliza je išla dalje, prodirući u ocean podsvjesnog. Bez ovog dragocjenog otkrića, bilo bi teško jednostavnim riječima objasniti doprinos koji psiha djeteta može dati intenzivnom proučavanju ljudskih problema.

Poznato je da je psihanaliza u početku bila samo nova tehnika u liječenju psihičkih bolesti; u početku je, dakle, bila grana medicine. Sjajan rezultat psihanalize bio je otkriće čudesne moći koju podsvijest ima u ljudskim postupcima. Bilo je prijeko potrebno napraviti studiju psihičkih reakcija, prodirući dalje od svijesti, što je otkrilo tajne činjenice i neslućeno bogatstvo, uništavajući u potpunosti stare ideje. Psihanaliza je otkrila postojanje nepoznatog svijeta, poprilično velikog, za koji se može reći da povezuje sudbinu pojedinaca. No taj se nepoznati svijet ne objašnjava. Već u doba Charcota, u XIX. stoljeću, na području psihijatrije pojavila se podsvijest. Kad su se jednom prešle granice Heraklovi stupova, nitko se nije usudio zaploviti golemim oceanskim prostranstvima. Jaka sugestija, koja se može usporediti jedino s tim grčkim predrasudama, dugo je zadržala Freuda unutar patoloških granica.

U unutarnjem vrenju kaotičnih konstituirajućih elemenata, tražeći put prema van, podsvijest se probila i izšla na vidjelo. U posebnim slučajevima očitovala se kod teških psihičkih bolesti. Zbog toga su se neobični fenomeni podsvjesnog, različiti od manifestacija svjes-

nog, jednostavno bilježili kao znaci bolesti. Freud je otkrio kako proniknuti u podsvijest uz pomoć tegobne metode, no ipak se dugo morao zadržati na polju patologije. Jer, koja bi se normalna osoba podvrgnula mučnim pokusima psihoanalize? Nije li to vrsta operativnog seciranja duše? U liječenju bolesti, Freud je izveo prve zaključke o psihologiji, u većini slučajeva bili su to osobni zaključci o anomalnim temeljima, koji su utjelovili novu psihologiju. Freud je dotaknuo beskravan ocean, ali ga nije stigao istražiti; on je odredio obilježja olujnog tjesnaca.

Zato Freudove teorije nisu bile zadovoljavajuće, a nije to bila ni tehnika liječenja bolesnika jer nije uvijek vodila izlječenju "bolesti duše".

Zbog toga su se društvene tradicije, koje su plod starodrevnih iskustava, ispriječile poput nepremostive prepreke pred bilo kakvom generalizacijom Freudovih teorija. Nasuprot tome jedna je nova istina, jasna i blistava, srušila tradiciju, a stvarnost je rastjerala sjene. Istraživanje te goleme stvarnosti vrlo se razlikuje od tehnike kliničkog liječenja ili od teoretskih zaključaka.

## Tajna djeteta

Zadatak da se pronikne u prostrano neistraženo područje pripada različitim znanstvenim područjima i raznolikim tumačenjima zamislji. Treba proučiti čovjeka u korijenu, nastojeći odgonetnuti u duši djeteta odvijanje njegova razvoja kroz sukobe s okolinom, da bi se doznala tragična tajna snažne borbe koja prisiljava ljudsku dušu da se deformira i postane tamna i mračna.

Psihoanaliza je opisivala tu tajnu. Jedno od najsenzacionalnijih otkrića, koje proizlazi iz primjene tehnike psihoanalize, bio je korijen psihoze u najranijem djetinjstvu. Združena sjećanja o nesvjesnom pokazivala su dječje patnje koje nisu bile općepoznate, nego kao uspavane u svijesti i, prema tome, udaljene od dominantnog mišljenja, te kao takve najimpresivniji i najuznemirujući dio svih otkrića postignutih u psihoanalizi. Patnje su bile isključivo psihičkog karaktera: polagane i konstantne, ali nisu ukazivale na to da mogu stvoriti odraslu psihički bolesnu osobu. Bilo je to suzbijanje spontane djetetove aktivnosti od strane odrasle osobe koja dominira nad djetetom i, prema tome, povezano s odrasлом osobom koja ima najveći utjecaj na dijete, a to je majka.

Važno je razlikovati upravo ta dva plana istraživanja što ih nalazimo u psihoanalizi: prvi, površniji, koji proizlazi iz sukoba individualnih nagona i prilika u društvenoj sredini kojima se pojedinac treba prilagoditi, prilika koje su u suprotnosti s nagonskim željama i od kojih nastaju izlječivi slučajevi, u kojima nije teško prebaciti na polje svijesti uznenirajuće uzroke koji su ostali skriveni. Ali postoji i drugi, dublji plan, a to je djetetovo pamćenje, u kojem se sukob ne događa između čovjeka i njegove socijalne sredine, nego između djeteta i majke; općenito možemo reći: između djeteta i odrasle osobe.

Taj posljednji sukob koji je jedva opisan u psihoanalizi, vezan je uz teško izlječive bolesti, zbog čega je ostajao izvan profesionalne prakse, dajući relativnu važnost interpretaciji pretpostavljenih uzroka bolesti.

Kod svih se bolesti, makar one bile isključivo tjelesnog karaktera, utvrđuje presudna važnost koju su mogli imati dogadjaji iz ranog djetinjstva; bolesti čiji se uzrok nalazi u djetinjstvu su najozbiljnije i najteže izlječive. Može se reći da je djetinjstvo kovačnica predispozicija.

No indikacije koje su povezane s tjelesnim bolestima, uzrokovale su razvoj i nekih grana znanosti, poput dječje higijene, nauke o odgoju djece, pa čak i eugenike (rasne higijene), stvarajući praktični socijalni pokret reforme tjelesnog liječenja djeteta, ali nije dolazilo do psihanalize djeteta. Dokaz da se korijen psihičkih tegoba odraslih osoba nalazi u djetinjstvu i potvrda predispozicija koje intenziviraju konflikte te osobe s vanjskim svijetom, nije doveo ni do kakvih praktičnih rezultata u životu djeteta.

Psihanaliza se poslužila tehnikom ispitivanja podsvijesti. Ta ista tehnika koja je omogućila pronaalaženje i istraživanje problema odrasle osobe, predstavlja zapreku za dijete. Dijete, koje po svom karakteru nije pogodno za istu tehniku, ne može se prisjećati djetinjstva: ono jest djetinjstvo. Bolje ga je promatrati nego ispitivati, i to s isključivo psihičkog stajališta, tako da se otkriju sukobi koje dijete proživjava u odnosima s odraslima i društvenom sredinom. Očito je da nam ovo stajalište omogućava prelaženje s područja tehnike i teorije psihanalize na novo polje promatranja djeteta u njegovoј socijalnoj egzistenciji.

Ne radi se o prelaženju preko teških ispitivanja vezanih uz boležljive pojedince, nego o istraživanju ljudskog života u stvarnosti, usmjerenog na "psihičko

dijete". Cijeli se život čovjeka na njegovu razvojnom putu od rođenja predstavlja kao praktični problem. Trenutno nam nije poznata stranica ljudske povijesti koja opisuje slučaj psihičkog čovjeka: "dijete koje osjeća" koje nailazi na prepreke, koje je u nepremostivim sukobima s odrasлом osobom koja je jača od njega i koja njime upravlja, a da ga ustvari ne shvaća; to je prazna stranica na kojoj još nisu zapisane nepoznate patnje koje prodiru u netaknuto i posebno tankočutno područje dječje duhovnosti, stvarajući u njegovoј podslijesti manje vrijednog čovjeka, različitog od onog kojeg je priroda stvorila.

Psihoanaliza dotiče to složeno pitanje, iako nije povezana s njim. Ona se ograničila na pojam bolesti i na medicinu koja liječi. Pitanje psihičkog djeteta sadrži profilaksu u odnosu na psihoanalizu: ustvari, ono se odnosi na normalno i uobičajeno postupanje s djecom, koje pomaže da se izbjegnu prepreke i sukobi, i prema tome i njihove posljedice, odnosno psihičke bolesti kojima se bavi psihoanaliza ili samo jednostavni moralni poremećaji koje psihoanaliza smatra rasprostranjima među skoro cijelim čovječanstvom.

Oko djeteta se dakle stvara potpuno novo polje znanstvenog istraživanja, neovisno o jedinom paralelnom polju, psihoanalizi. To je u osnovi oblik "doprinos-a razumijevanju psihičkog života djeteta" potpunim ulaženjem u polje normalnosti i odgoja. Njegova karakteristika je prodiranje do psihičkih čirjenica za koje dijete još nije znalo i istodobno otkriva i odrasle osobe koja je još u dječjoj dobi usvjila pogrešno ponašanje kojim upravlja podslijest.